

13 במאי 2018

לכבוד
גב' עמליה חיימוביץ'
מנהלת מחוז מרכז
משרד החינוך
רחוב השלושה 2
תל אביב יפו

בדוא"ל merkazp@education.gov.il

שלום רב,

Eppur si muove!
"ואף על פי כן נוע תנוע"

**הנדון: חופש ביטוי וחינוך לדמוקרטיה במחוז מרכז של משרד החינוך
תגובתך להופעת נציג הקרן החדשה לישראל בבית הספר סביון-גני יהודה**

1. קראנו בצער ובדאגה את הדיווחים על הצעדים שנקטת נגד מנהל בית הספר סביון-גני יהודה, בשל כך שהזמין את נציג הקרן החדשה לישראל, מר עמית יולזרי, להרצאה על גירוש מבקשי המקלט. "בהרצאה ניתן דגש על הסבל האנושי שחווים הפליטים וילדיהם הנמצאים כרגע בישראל, והושמעה ביקורת על היעדר מדיניות בנוגע לטיפול בפליטים." (מכתב המנהל יניב בכר מיום 3.5.2018), ולאחריה הציגה אחת המורות עמדה הפוכה לזו של מר יולזרי (ר' אור קשתי "מנהל בית ספר ננזף על הזמנת נציג של הקרן החדשה להרצאה" [הארץ](#) 10.5.2018; הדר כהן "סערה – הקרן החדשה בבית ספר בסביון" [אונן NEWS](#) 3.5.2018).
2. בתגובה ראשונה הודיע משרד החינוך: "המשרד אוסר על הכנסת תכנים שפוגעים בלגיטימיות של מדינת ישראל לתחומי בתי הספר, ודבר זה אף עוגן בחוזר מנכ"ל. מנהל בית הספר יוזמן לשחת בירור בנושא, ובכוונתנו לפעול בהתאם לחומרה הנדרשת." ([אונן NEWS](#); ההדגשות נוספות).
3. בהמשך הדברים – בהתאם לדיווח שלא הוכחש בתגובת משרד החינוך לידיעה ב"הארץ" – נזפת במנהל בית הספר, ובין היתר אמרת, שההזמנה של הקרן החדשה "מאוד בעייתית" כיוון שמדובר ב"ארגון שנוי במחלוקת", ששר החינוך ביטא עמדות נחרצות נגד כניסתה לבתי הספר. כשביקש המנהל לראות את הוראות המשרד בנושא, השבת לו כי אין בהן צורך וכי היה עליו להבין בעצמו את מדיניות המשרד, בין השאר לאור דבריו של השר ([הארץ](#), שם).
4. על רקע זה, נאלץ מנהל בית הספר לפרסם מכתב התנצלות, שחוזר על דברי התוכחה שהפלטת בו, כמו למשל, ש"הקרן החדשה גוף לגיטימי וחוקי במדינת ישראל, אבל בה בעת גוף שנוי במחלוקת"; שהמרצה דיבר "באופן חד צדדי נגד החלטת הממשלה לגרש את הפליטים/ המסתננים"; ו"שגיתי בבחירת המרצה ... האחריות היא שלי ואפעל להקפדה יתרה בבחירת המרצים במפעל העשרה זה".
5. נפתח בגילוי נאות ונציין בגאווה, שהאגודה לזכויות האזרח נתמכת מזה שנים על ידי הקרן החדשה לישראל – ארגון שהוקם על ידי נדבנים יהודים בארה"ב, במטרה לטפח את החברה האזרחית

בישראל, במטרה לקדם בישראל פלורליזם, דמוקרטיה, אזרחות פעילה וזכויות אדם. מאז הקמתה תמכה הקרן החדשה באינספור ארגוני חברה אזרחית, שפועלים בתחומי עשייה חברתית שונים, ונותנים ביטוי להשקפות, לדעות ולנרטיבים של מגוון קהלים וקהילות בחברה הישראלית.

6. לא ברור מהיכן שאבת את הטענה החמורה, שלפיה הקרן, או הנציג שהופיע מטעמה, מכניסים לבתי הספר "תכנים שפוגעים בלגיטימיות של מדינת ישראל"; מעבר לכך שהדברים הם חסרי שחר, אנו מקווים שתתני את דעתך לכך, שדברים מעין אלה, כמו גם הפעולות שבהן נקטת, מהדהדים הסתה חמורה ומסוכנת, שמתנהלת נגד הקרן ונגד ארגונים נוספים בחברה האזרחית במטרה לערער את האמינות והלגיטימיות שלהם בשל עמדתם הביקורתית נגד מדיניות הממשלה לגבי הפרות זכויות האדם; למרבה החלחלה, הסתה זו מתנהלת בניצוחם של נבחרי ציבור, לרבות שר החינוך וראש הממשלה, ותוך תזמון "מפתיע", ועל פני הדברים גם בתיאום מלא עם מי שנוקטים בשיטות תעמולה שלא מביישות את האפלים במשטרים; רק לשם הדוגמא נזכיר את הכרזות המסיתות נגד נשיאת הקרן, גב' טליה ששון, ששירתה במשך שנים במשרה בכירה בפרקליטות המדינה, וטיפלה בתחומים הרגישים ביותר, תוך שהיא זוכה לאמון והערכה מרובים.

7. אנו מפנים אותך לתגובתו של היועץ המשפטי לממשלה, מר אביחי מנדבליט, לניסיונות הדה-לגיטימציה של פוליטיקאים, ושר החינוך בכללם, נגד ארגונים שונים, לרבות הארגונים הנתמכים על ידי הקרן החדשה לישראל:

"כפי שהבהרתי גם בפגישה... עם נציגים של ארגוני חברה אזרחית... אני רואה חשיבות רבה בפעילותם של ארגונים אלו. במסגרת זו, אני גם רואה חשיבות רבה בקיומו של שיח ענייני ותורם בין ארגוני חברה אזרחית לבין רשויות המדינה... נוכח חשיבותו של נושא זה בעיני, עותק ממכתבי זה מועבר במקביל גם למוזכיר הממשלה, על מנת שיפיצו בקרב חברי הממשלה" ([מכתב היועץ המשפטי לממשלה](#) מיום 19.9.2017 לעו"ד דן יקיר, היועץ המשפטי של האגודה).

8. היועץ המשפטי לממשלה חזר על הדברים גם במכתב ששלח לשר החינוך, לאחר שהלה הורה על ביטול אירוע של המשרד בהשתתפות האגודה לזכויות האזרח בשל טענות הדומות להפליא לאלה שבעטיין נזפת במנהל בית הספר שבענייננו. היועץ"ש הפנה בהסכמה את שר החינוך לפנייתנו, שלפיה האגודה "עוסקת בהגנה על כל קשת זכויות האדם... כולל של מי שעברו עבירות חמורות; על זכויות האדם של אסירים באשר הם, ועל זכותם של בני משפחה של מי שפשעו שלא לאבד את ביתם". "נוכח כל האמור", סיכם היועץ"ש, "מוקשית בעיניי קבלת ההחלטה המיידית על מניעת השתתפות משרדך בכנס" ([מכתב היועץ"ש](#) לשר החינוך מיום 12.12.2017).

9. על רקע זה, ברור שאין הצדקה, ולא כל שכן בסיס חוקי, להודעות שפרסמת ולדברים החמורים שהפנית למנהל בית הספר. ולמותר לציין שהעובדה, שהשר ביטא עמדות נחרצות נגד כניסתה של הקרן החדשה לישראל לבתי הספר, כדבריך, אינה תחליף לעקרון חוקיות המנהל.

10. חמורה לא פחות היא מדיניות ההשתקה והפגיעה בחופש הביטוי ובערכים דמוקרטיים, כפי שאלו באו לידי ביטוי בפרשה אומללה זו. היטיבה לתאר זאת אחת מהמורות בבית הספר: "המסר של משרד החינוך לאנשי ההוראה הוא ברור: כדאי לכם לשתוק ולא לעורר שום מהומה. זה לא חינוך, אלא התחנפות". לאור התגובה הברוטאלית שנצפתה בעניין שלפנינו ("בכוונתנו לפעול בהתאם לחומרה הנדרשת") אין לתמוה על כך שהדברים צוטטו בעיתונות בעילום שם.

11. אין בדין וגם לא בחוזרי המנכ"ל כל הוראה, ואין בסיס חוקי למציאות העגומה שבה עובדי ועובדות הוראה שמעזים לחנך את תלמידותיהם לערכים כה בסיסיים, נתונים לשיחות נזיפה, אזהרה

ואיומים בפתיחת הליכי משמעת, שלעיתים אף ננקטים. לכל אלה יש להוסיף את הדינמיקה המוסדית שמחמירה את המגבלות על חופש הביטוי.

12. אין זו הפעם הראשונה שאנו נתקלים באפקט המצנן החמור, שנגרם בעטיין של פעולות כמו אלו שנקטו על ידך, ושמוצא את ביטויו בבהלה שאוחזת במפקחות ובמנהלות כל אימת שהן נתקלות במקרה כמו זה שלפנינו, ובחיפזון שבו הן מגיבות, נוזפות ומתרות ב"עבריינים".

13. לא למותר לציין, כי ברוב המקרים שבהם מקבלים עובדי ההוראה "הסוררים" יעוץ וליווי משפטי, מתפוגגים האיומים והצעדים המשמעתיים כלא היו. שהרי, סוד כוחן של ההגבלות הלא חוקיות אינו טמון בדין, אלא בעובדה שהן אינן מגיעות לבית הדין ולבירור משפטי. אבל הדעת אינה סובלת שעובדי הוראה יזדקקו לעו"ד צמודה רק כדי שיוכלו לממש את חופש הביטוי שלהם, ושזכות חוקתית מן המעלה הראשונה תהיה שמורה רק לאותן מורות שניחנו באומץ, פנאי ואמצעים כדי להתמודד עם מסכת האיומים וההגבלות ומסוגלות לצלוח אותן.

14. להשלמת התמונה נציין, כי על אף שלעובדי הוראה זכות להביע דעתם גם בפני תלמידיהם, כי בפועל רובם הגדול מנעיים מלעשות כן, בין היתר בשל אותו חשש מצעדים פסולים שנקטו בעבר על ידי משרד החינוך. מורים חוששים להתבטא באופן חופשי, בין אם בתוך הכיתה ובין אם מחוצה לה, פן יבולע להם.

15. האפקט המצנן החמור שבו שרויה מערכת החינוך – לא רק משתיק את עובדות ועובדי ההוראה, אלא גם משמש דוגמא בלתי חינוכית בעליל לתלמידות ולתלמידים. מערכת החינוך, לרבות עובדי ההוראה המועסקים על ידה, מצווים להוות מודל לחיקוי ודוגמא אישית שיאפשרו להם להגשים את המטרות של חוק חינוך ממלכתי: "לפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים... לחזק את כוח השיפוט והביקורת, לטפח סקרנות אינטלקטואלית, מחשבה עצמאית... [1] מעורבות בחיי החברה הישראלית."

16. אבל חינוך לזכויות אדם, לערכים דמוקרטיים ולחשיבה ביקורתית לא יכון במערכת שמטילה הגבלות חסרות הצדקה על הבעת דעה וביקורת, ואין לצפות שהתלמידים יספגו ויפנימו ערכים אלה כל עוד מורותיהם ומוריהם מושתקים וננזפים, חרדים למשרתם ולפרנסתם וחוששים לפתוח את פיהם. רק על רקע זה אפשר להבין את "ההתנצלות" שפרסם מנהל בית הספר בעקבות המתקפה שנתכה עליו, וקשה שלא להיזכר בכתבי חרטה אחרים שפורסמו במהלך ההיסטוריה בשל לחצים אינקוויזיטורים כאלה ואחרים.

ואף על פי כן – נוע תנוע הארץ.

בכבוד רב ובברכה,

אבנר פינצ'וק, עו"ד

העתקים:

היועץ המשפטי לממשלה, עו"ד אביחי מנדלבלט, בדוא"ל: memshalla@pmo.gov.il

היועצת המשפטית למשרד החינוך, עו"ד אילת כהן מלקמן, בפקס: 03-5603840